

LIBURU GAZTEA

Liburu batzuk promozionatu eta gehienak baztertzeko bidea

Iñaki ZUBELDIA

Ezer baino lehen azal dezadan zer den "LIBURU GAZTEA" Literatura Saria 2000-2001. Eta horretarako zer egokiagorik Galtzagorri Elkarteak berak ateratako informazio orria baino. Honela dio:

Liburu gaztea sariketa

Antolatzailea: Galtzagorri Elkarteak.

Babeslea: Gipuzkoako Foru Aldundia.

Helburua: Sari honen bidez, gazteen irakurzaletasuna sustatzeaz gain, beraiak epalmahalkide izatea bultzatu nahi da. Alegia, euren iritzia eta gustuetara hurbildu nahi dugu.

Jasoleak: Gipuzkoako Derrigorrezko Bigarren Hezkuntzako ikasleak.

Prozedura: 8 tituluko zerrenda bidaliko zaie, adin talde bakoitzeko 4 liburu izanik.

Liburu hautaketa hau Galtzagorri Elkarteak izendatutako aditu batzordeak egingo du:

Xabier Etxaniz Erle (EHUko irakaslea eta idazlea)

Manu Lopez Gaseni (EHUko irakaslea eta idazlea)

Asun Agiriano Altuna (Bibliotekaria eta Eskoriatzako Haur Liburu Mintegiko partaidea)

Mari Jose Olaziregi (EHUko irakaslea)

Nerea Alzola (Eskoriatzako Haur Liburu Mintegiko partaidea)

Leire Ugalde Lujanbio (Pedagogoa eta Galtzagorri Elkarteak Idazkaria)

1999. urtean euskaraz argitaratutako liburuen artean egingo da hautaketa, nahiz jatorriz euskaraz sortuak, nahiz euskarara itzulita-koak. Zerrendatik kanpo geratuko dira liburuen berrargitalpenak.

Liburu bozkatuenak irakurleek beraiek osatutako epaimahaiak emandako sariaren ohorea izango du.

Oinarriak

- 1.- Ikastetxean parte hartzen duten ikasgela guztiek izango dute botua emateko aukera.
- 2.- Talde bakoitzak dagozkion 4 tituluak irakurriko ditu.
- 3.- Ikasle bakoitzak irakurri dituen 4 liburuen artean gehien gustatu zailona aukeratu beharko du. Horri emango dio botua. Irakasleak egin beharko du ikasgela bakoitzari dagozkion botu zenbaketa eta Galtzagorri irakurri.
- 4.- Emandako puntuaketa Galtzagorri elkarteari iritsaraziko zaila, jaso duten bozkatze orria behar bezala betez.
- 5.- Jasoko diren bozkatze orrien artean puntu bilketa egingo da, bozkatuena izan den liburua finkatzeko.
- 6.- "Liburu Gaztea Sarian" parte hartzen duen ikastetxe bakoitzak epaimahaikide izan direla ziurtatzen duen agiria jasoko du. Horretaz gain, parte hartu duten eskola guztien artean: 50 liburuko 2 sari zozketatuko dira eta Parisera bost eguneko bidaila bat 30 ikaslerentzat.
- 7.- Bozkatuen izan diren liburuen idazleek aipamen berezia eskuratu-ko dute, horretarako egingo den sari-banaketa ekitaldian.
- 8.- Epaimahaikide gazteek bidaliko dituzten bozkatze orriak jasotzeko epea, 2001 urteko maiatzaren 15ean bukatuko da. Data horren ondoren jasotako orriak ez dira kontuan hartuko eta ikastetxe horiek ez dute parte hartuko sariaren zozketan.

- 9.- "Liburu Gaztea Sariaren Irabazlea" 2001 urteko ekainaren lehenengo asteetan ezagutaraziko da, sari-banaketa ekitaldian. Sari-banaketaren ekitaldia prentsez iragarriko da.

LIBURU GAZTEA 2000-2001: LIBURU ZERRENDA

DBH 1 - 2 (lehen zikloa):

1. Bernardo Atxaga: *Ternuako penak*. Erein
2. Felipe Juaristi: *Animalien inauteria*. Erein
3. Andoni Egaña: *Zaudete geldi piska batean*. Elkarlanean
4. Igor Elorza: *Margolana*. Alfaguara/Zubia

DBH 3 - 4 (bigarren zikloa):

1. Jaime Cela: *Isiltasuna bihotzean*. Elkarlanean
2. Christine Nsstlinger: *Ezta inola ere!*. Aizkorri
3. Daniel Pennac: *Otsoaren begia*. Ibaizabal
4. Juan Kruz Igerabide: *Helena eta arrastiria*. Elkarlanean

Horixe da Galtzagorri Elkarteak Foru Aldundiko Kultura Sailaren babesarekin martxan jarri zuen lehiaketa eta aldizkari hau argitaratzearako ziur asko jakingo ditugu bi sailletako irabazleak nortzuk izan diren.

Nik badakit, oso gertutik jarraitu dudalako prozesua, asmorik onenez eta literatura bultzatzeko asmoz egin dela lehiaketa hau. Badakit baita ere Galtzagorri Elkartearen Batzar Nagusian onartu egin zela lehiaketa honekin aurrera jarraitzea, adituen taldeak 8 liburu aukeratuz, hementxe baitago auziaren muina: lehiaketa irekia izan ala lehiaketa bideratua izan, adituek 8 liburu aukeratuz eta beste guztiak baztertuz. Batzar Nagusi hartan adituek liburuak aukeratzearen aldeko jarrerak irabazi zuen, nahiko garaipean "pirrikoa" izan baldin bazen ere. Batzar Nagusira bildutako jende kopurua 17 lagunekoa izan zen eta hauxe izan zen bozketaren emaitza:

Liburu hautaketarik ez egitearen alde: **3 botu**.

Liburu hautaketa egitearen alde: **8 botu**.

Abstentzioa: **botu 1**.

Falta dira: **5 botu**.

Hala ere, formalismo demokratikoari begiratuta, zortzi botu horiek irabazi zuten, horretaz ez dut dudarik egiten.

Orduan zertara dator nire artikulua eta jarri diodan izenburua? Hauxe argitu nahi nuke nire argudioak garbi azalduz.

1.- Irakurketa jarduera librea da, norberak bere esperientzia, gustu eta zaletasunen arabera egin behar duena. Gaurko gazteen zaletasunak eta gustuak, guk nahi edo nahi ez, ez dira duela 30 urte gazteek zituztenen berdinak. Gaurko munduak halako abiadura darama zaletasunak, gustuak, ezagutzak, mundua ikusteko eta sentitzeko erak guztiz aldatu direla eta guri gustatzen zaigun zerbaitek agian ez dio ezer esango gaurko gazteari eta guri gustatzen ez zaigunak agian izugarritzko zirrara eragingo dio.

Horregatik, aukera librea ematearen garrantzia. Gazteen artean ere "radio makuto"k funtzionatzen du oraindik eta esango diote elkarri: "Hau zozote hutsa duk, ez zegok ekintzarik..." edo "Hau oso polita duk... Ez zekiat zer daukan, baina barrura iristen zaidak..." edo "Hemen izugarritzko umorea eta ironia topatuko duk... Nik ederki pasa diat..."

2.- Aukeratu diren liburuak oso onak izango dira, horretaz ez dut dudarik egiten. Nik irakurri ditudanak, ez baititut denak irakurri, oso onak dira. Beraz, arazoa ez da liburu onak diren ala ez. Hau oso garbi utzi nahi dut. Eta hala gera bedi. Nik, hasteko, ez daukat ezertxo ere hor aukeratu diren liburuen aurka eta askoz gutxiago oraindik, aukeratu diren egileen aurka. Abiapuntua bera da okerra nire ustez. Gazteei ez diegula utzi aukeraketa zabala, osoa egiten. Eta hala egin izan balitz, gerta zitekeen ondorio berdinetara iristea, alegia, libururik onenak edo gustukoena bezala zortzi horiek aurreneko tokietan azaltzea. Hura xe izango zen benetako sariketa garbia eta zalantzarik gabekoa.

3.- Euskal idazleentzat oro har oso kaltegarria da sariketa hau, gehiengoa jokoz kanpo uzten duelako eta ikasleek euskal idazle gehienen liburuak irakurtzeko aukerarik ere ez dutelako izango. Obligazioz urtean lau liburu irakurri behar baldin badituzte eta eskola guztietan liburu horiek bakarrik irakurtzen badituzte, beste liburuak oso jende gutxi irakurriko ditu eta ez dute aukerarik izango jakiteko euren gustukoak diren edo ez. Badakigu DBHn ez dela gehiegi irakurtzen eta derrigorrez 4 liburu jakin horiek irakurtzera behartzen baditugu, beste liburuentzat apenas geldituko den aukerarik.

Esandakoaz gain, itzultitako liburuak ere sartzen baditugu lehia-keta honetan, oraindik gogorragoa da euskal idazlearen lehia, suposatzen baita munduko autore kongsagratuak direla lehian dauzkagun horiek: 2000 - 2001eko sariketan Jaime Cela, Christine N?stlinger eta Daniel Pennac sartu dira, hau da, 8 autoretatik 3. Beste modu batera esanda, % 37,5.

Honek zera dakar, lehiaketaz kanpo geratu diren euskal idazleen liburuak ez saltzea, beraz, ez irakurtzea eta aukerarik ere ez ematea jakiteko liburu horiek politak, literarioak, interesgarriak, gazteen gustukoak diren. Eta ez oso epe luzera beste hau ere ekar dezake: argialetxeek euskal obra gehienak ez argitaratu nahi izatea edo Galtzagorriko adituek esandako obrak bakarrik argitaratu nahi izatea.

Bide horri jarraituz, zergatik ez gauza bera egin Lehen Hezkuntzako eta Haur Hezkuntzako liburuekin ere? Orduan gehiago itxiko da inbutua oraindik eta ez dakit zenbat idazle eta zenbat argialetxe egongo lirakekeen adituen "tirania" hori jasateko prest. Giroa asfixiante bihurtuko litzateke eta makina bat liburu polit, interesgarri, umeen gustuko, zabortegeian geratuko lirakeke "bonzoek" esandako lau liburu zerutiar horietatik kanpo geratuko lirakekeelako.

Atal honen hasieran esan dugu sariketa hau euskal idazleentzat oro har oso kaltegarria dela. Beste ikuspegi batetik ere aztertu nahi nuke baleztapen hau. Urtean 20tik 30 liburura argitaratzen dira gazteentzat. "II. LIBURU GAZTEA" Sariketa martxan jartzeko, 2000. urtean argitaratutako 24 liburu aztertu behar dituzte, horien artetik 8 aukeratzeko. Horrek esan nahiko du beste 16 liburuak ia-ia zirkulaziotik kanpo geratuko direla Gipuzkoan. Ikastetxeetan agindutako zortzi liburu horiek irakurriko dituzte, DBHko 1. zikloan lau eta 2. zikloan beste lau. Hortik kanpo oso zaila izango da ezer gehiago irakurtzea Gipuzkoako gazteek. Horrek uniformitate antzu bat ekarriko du eta 16 liburu baztertuak oso nekez hartuko ditu inork eskuetan. Aukera librea balitz, liburu guztiek gutxienez atea irekita edukiko lukete eta toki batzuetan liburu batzuk eta beste batzuetan beste batzuk irakurriko litzukete, denentzako aukera berdintasuna gordez.

"LIBURU GAZTEA" Sariketa honen parean bada beste sariketa bat Euskal Herrian, hau baino lehenago hasi zena eta modu demokratikoagoan egiten dena: JUUL egitasmoaz ari naiz. Nafarroako ikas-toletako haur gehienek hartzen dute parte, adinen arabera sailkatuta:

- 6 urte bitarte
- 6 urtetik 9 urtera
- 9 urtetik 12 urtera
- 12 urtetik aurrera

Hemen umeek nahi dituzten liburuak irakurtzen dituzte, elkarri liburu interesgarrien berri ematen diote, eskolako eta herriko liburutegiak bisitatzen dituzte, gurasoak inplikatuak daude egitasmoan eta umeei laguntzen diete... Badakit urte betean ezin dituztela liburu guztiak irakurri, liburu on batzuk ez dira batzuen eskuetara iritsiko, akats gehiago ere egongo dira... Baina, hala ere, urtetik urtera liburu aukeratuak aldatu egiten dira, ez dute beti liburu bera gustukoena bezala aukeratzen (beraz, eboluzio bat dago), liburu askoren artean barreiatzen da bozketa... Baina, batez ere, umeak dira liburu gustukoena aukeratzen dituztenak. Umeen gustua errespetatu egiten da eta liburu guztien aukera ere bai.

4.- Liburuak aukeraketa bera oso eztabaldagarria da. Zein irizpideren arabera aukeratzen dira liburu onenak edo egokienak? Nolatan ez dago gazterik aukeraketa hori egiterakoan? Helduen literatur jakituria derrigor markatu behar al du gazteen liburuenganako zaletasuna eta gustua? Gero, "gazte liburua" deituko diogu, "gazteen libururik gustukoena edo gogokoena", gazteek aukeratutako liburua balitz bezala, erdizka (edo herenka: 24tik 8 = herena) bakarrik egia denean.

Eta honaino heldu garenez, nork juzgatuko ditu juezak, nork epaituko ditu "bonzoak", nork jarriko ditu bere tokian kritikoak eta sasikritikoak? Agian, orduan beranduegi izango da.

Honetaz guztiaz pentsatzerakoan, "Descubriendo a Forrester" filma etortzen zait burura. William Forrester idazlea kokoteraino dago kritikoek bere obraz egiten duten interpretazioarekin eta, familia osoa hil zitzaizolako, bakardadean isolatuta bizi da, Bronx-era ematen duen leiho bat duelarik kanpoko munduarekin lotzen duen hari bakarra. Jamal Wallace izeneko 16 urteko mutil gazte beltza ezagutzen du eta haren lagun egiten da. Dohain bereziak ditu saski-baloirako eta literaturarako. Baina, beti dago jakintsu bat bidean zangozabala egingo dizuna eta Jamal Wallace gizarajoak ere topatu zuen bere balioak gutxietsi eta bere beltz txiroaren konplexua sudurraren puntan jarriko ziona: Crawford literaturako profesorea zen tiparrajo hau.

Jamal Wallace gaztearen trebezia eta balioa eraman ezinik, eskolatik bidaltzen salatzen da. Orduan, William Forrester bakartia, bere isolamendutik ateratzen da eta eskolan ezustean azalduz, testu bat irakurtzen du eskolako zuzendaritzaren aurrean, testu hunkigarri eta ereduigarri bat. Eskolako zuzendaritzak txaloak jotzen dizkio halako maisu-lanaren aurrean txunditurik eta losintxak egiten dizkio haren adiskidetasuna eskolaren zerbitzura jarri nahirik. Baina William Forresterek apaltasun osoz esaten die hitz haiek bereak ez balizik eta Jamal Wallacerenak direla, jenio handi eta gazte batenak. Denak sinestu ezinik geratzen dira eta eskolako zuzendariak bere babesean hartzen du beltz gaztea, Crawford profesore bekaiztiaren eskuetatik salbatuz.

Berriro harira etorri, bere lekuan jarri dezagun kritikoaren lana. Askotan entzun izan dut: "Liburu txar asko argitaratzen da." "Honek literaturari ez dio ezer aportatzen." Eta hau kritiko ofizialen ahotik entzun dut. Baina, galdetzen badiezu, zertan oinarritzen diren liburua txarra dela esateko? Ez duzu erantzunik jasoko. Esaten dizute eztabaida horretan ez direla sartuko. Orduan zertan gelditzen gara? Liburua ez dakit txarra izango den, baina kritika bai benetan txarra da eta kritikoa ere bai. Bere baleztapena defendatzeko argudiorik eman ezin duen kritikoa, zer nolako kritikoa da? Intuitiboa? Subjektiboa? Kapritxosoa? Apetatsua? Fobiaz eta fillaz betetakoa?

Gal hau argitzeko ondo dator Jon Alonsok idatzi zuen "Bi hitz kalitateaz" izeneko artikulua bikaina. Oso gauza interesgarriak esaten ditu bertan eta hona ekarriko ditut Jon Alonsoren hitz batzuk:

"Kontu zaila da kalitatearena, inondik ere. Guztiz subjektiboa delako. (...) Nik ez dakit zer den kalitatea nire iritziaz haratago. Bide batez esanda, nagikeria galanta iruditzen zait lan bat epaitzea "ona" edo "txarra" dela esanda, besterik gabe. Lan baten alderdi positiboak, negatiboak, anbizioak, une historikoarekiko egokitasuna, asmoak, zer harreman klase sortzen den proposatzen duen irakurlearekin edo tradizioarekin, hizkuntzaren aberastasuna, narratzeko tekniken erabilera... horiek denak eta beste batzuk hartu beharko genituzke aintzat idazlan bati buruzko iritzia ematerakoan. Horiek —eta beste batzuk— guztiak neurtu eta gero, agian, mintza gintezke kalitateaz edo kalitate faltaz; bakoitzak —subjektiboki— horietako bakoitzean eskakizun-maila non jartzen duen. Honetaz guztiaz ezer esan gabe "on" eta "txar" batekin erabakitzen diren epai suma-

rioek errezeloz betetzen naute. Errezeloz kritikaren egileari buruz. (...) Kritikak esan dezake lan bat txarra dela, baina gero, ehun milaka ale saltzen badira... saltzeak ez du kalitatea egiaztatzen, baina sosa-
ren txintxinak ahots asko isilaraziko ditu. Aitzitik, kritikak lan bat ona
dela esan dezake, baina gero, publikoari ez bazalio interesatzen...
horrek ez du kalitatea ukatzen (ezta bermatzen ere, egia esan),
baina bestelako esplikazioak asmatu beharko dira gertaera argitzeko.
(...)"

Beste alpu hau ere Jon Alonsoren lanen batetik hartutakoa da, baina ez dakit nondik: "Sariak eta objektibotasuna uztartzea ezinezkoa da. Zenbat eta sari handiagoa, orduan eta aukera gehiago interesak kalitate literarioa gailentzeko. (...) Epaimahaikoen laguna izatea da irabazteko biderik seguruenena."

Eta literatura modernoaz ari garenez ezin dut aipatu gabe utzi J. K. Rowling-en kasua. J. K. Rowling da "Harry Potter" mago ikasle paregabearen idazlea (ama figuratiboa), emakumea baita J. K. Rowling hau. Editoreak esan zion historia horrekin eta ezezaguna izanik ez zuela liburu askorik salduko. Eta, gainera, emakumea izanik, arrisku handiagoa zeukala baztertua izateko. Horregatik emakume izena J. K. Inizialen gerizpean gorde zuen. Eta gaur egun milioika eta milioika liburu saltzen ditu, munduko ume guztien gozamenarako eta zoramenarako. Bere obra, "Harry Potter" en lau liburu atera dira dagoeneko, Britainia handitik mundu osora zabalduta, euskaraz eta txineraz ere argitaratu delarik.

Honek guztiak garbi adierazten digu aurreiritzi eta agian interes ez oso zuzen ugari dabilela literatura munduan. Egin dezagun ahalegina desbiderazio horietan ez erortzeko eta euskal literaturan ari direnei bidea errazteko.

5.- "LIBURU GAZTEA" izeneko sariketa hau irakasleentzat "txollo" bat da, horrela ez baitaukate libururik irakurri eta aukeratu beharrik. Lan hori kanpotik egiten zaie. Eta gainera, liburuak ez badira gustatzen, errua aukeratu dituztenei bota eta kitted!

Horrez gain, lehiaketa kutsu bat ematen zailo jarduerari honi eta ikasleak motibatuagoak daude irakurtzeko. Eta, azkenean, sariren bat ere irabaz dezakete: Pariserako bidaiak. Zeren eta 50 liburu eskolarari oparitzea ikasle gehienentzat ez baita horrenbesteko saria izango. Baina Parisa joatea bai eta doan gainera!

Baina, honela, idazleei izugarrizko kaltea egiten zale eta ikasleei ere bai, ez baita norberaren gustua eta aukeraketa librea bermatzen.

6.- Diputazioaren jokabidea ere ez zait egokia iruditzen. Ez dut zalantzan jartzen asmo ona eta gazte literaturari lagundu nahia, baina asmoak prozedura zuzenez eta jokabide garbiz eraman behar dira aurrera. Modu honetan Diputazioak idazle eta argitaletxe konkretu eta mugatu batzuei ematen die laguntza aurreko urteko produkzio osoaren izenean. Diputazioak berak aukeratu nahi baldin badu gazte liburuaren lehiaketa bat, libre da hori egiteko eta biderik zabalenak eta garbienak erabili beharko ditu hori aurrera eramateko. Baina, Gazteen Libururik Gustukoena delitu eta 24 liburutik zortzi aukeratzea eta gazteen eskuetan jartzea, ez da jokabide garbia eta irekia. Hortik aterako diren gazteen libururik gustukoena, biziatuta datoz, ez dakigu benetan hala diren. Zergatik? Aurretik pertsona helduek egin dutelako aukeraketa bat, gazteek egin behar zutena. Eta kritiko heldu horien artean "norbait" idazle dexenterentzat susmagarri denean bere filla eta fobiak oso nabarmenak direlako, orduan lehiaketak bere garbitasuna galtzen du, eta bere eginkizuna ere bai, idazle eta argitaletxe batzuk kaltetuak suerta daitezkeelarik. Edonola ere zenbait argitaletxeren liburuak ez dira sartu zortzi aukeratu horien artean, eta arestian esan dugun bezala, liburu horiek nekez Irakurriko dira Gipuzkoako ikastetxeetan. Diputazioak diskriminazio hau bultzatzen eta patrozina al dezake? Ez zait bidezkoa iruditzen. Merkatuak berak aukeratuak ditu onak edo gustukoak dituenak eta hain onak eta gustukoak ez dituenak baztertuko. Euskal Editoreen Elkarteak eta Euskal Idazleen Elkarteak zerbait esan behar lukete honetaz edo gutxienez kontsultatuak izan behar lukete.

Orain arte esandako guztia laburbilduz, ondorio hauek jarri nahi nituzke Irakurlearen aurrean, bukaera gisa:

- Asmo ona ez da hemen zalantzan jartzen. Baina asmo onenarekin ere gauzak modu ez egokian egin daitezke.
- Liburuaren aukera gazteek egin behar lukete eta, ondorioz, egile eta liburu guztiei ateak irekita utzi behar zaizkie. Honela ez dago diskriminaziorik edo susmo txarretarako motiborik.
- Orain arte erabili den prozedura, hau da, aditu batzuek 8 liburu

- aukeratu eta beste guztiak jokoan kanpo uztea, oso kaltegarria da euskal idazleentzat eta uste dut argitaletxe gehienentzat ere halaxe gertatzen dela.
- Liburuaren aukeraketa sistema oso eztabaldagarria da: idazleen gehiengoak kanpoan uzteaz gain, nork epaituko ditu epalleak?
  - Irakasleentzat "txollo" bat da sistema hau, baina ikasleentzat ez, eta Irakaskuntzarentzat, instituzio bezala, ere ez, perspektiba oso itxia eta murrizta ematen baitzaie ikasleei.
  - Eta, azkenik, Diputazioaren jokabidea ere ez zaigu egokiena iruditzen, aukera mugatu, itxi eta baztertzaille bati dirulaguntza ematen zaiolako eta idazle eta argitaletxe dexente "a priori" laguntza horretatik kanpo uzten dituelako.